

SMRT I ŽRTVOVANJE U AZTEKA I MAYA

Srednjoamerički su indijanci donekle naučili ovladati svojom okolinom kroz poljodjelstvo i život u gradovima. Ipak, smrt je bila vazda prisutna. Za Azteke i druga plemena iz središnjeg dijela regije smrt u bici (za muškarce), pri rađanju (za žene) i u obrednom žrtvovanju smatrala se naročito časnom. Žrtvovanje u smislu vremena posvećenog sudjelovanju u vlastitim obredima, kao što je samožrtvovanje i prinošenje žrtava u vidu cvijeća, životinja i ljudi, srednjoameričkoj je kulturi bilo prirođeno.

Žrtvovanje ljudi započelo je u pretklasično doba, ali njegovo institucionaliziranje bila je toltečka, a naročito aztečka posebnost. Kao i po pitanju smrti i o žrtvovanju su se razilazila gledišta Azteka i primjerice Maya. Za Maye žrtvina je krv bila neophodna kako bi se nadopunio i osigurao glatki tijek cikličkih događaja, a žrtvovanje je bilo izraz podaničke vjernosti božanstvima. Za Azteke je žrtvovanje ljudi bilo potrebno na široj osnovi, kako bi se svemir držao na okupu i da bi se okrijepilo Sunce za njegov noćni ophod i bitku sa silama tame. U praksi je žrtvovanje ljudi kod Azteka postalo sredstvo političke prinude, ali i društvene kontrole. Azteci su ovo užasno praznovjerje doveli do apsurdne krajnosti. Ljudske žrtve, a posebno odstranjivanje srca postale su središnja tajna njihove religije. Zapisano je primjerice da je u vrijeme vladavine Ahuizotla, osmog i najmoćnijeg vladara astečke kraljevske dinastije, za posvećenje hrama u glavnom gradu Tenochtitlanu pogubljeno oko 20 000 ljudi. Kako bi zadovoljili proždrljivost Sunca za ljudskim srcima, postojala je čitava kasta ratnika čiji je zadatak bio opskrbljivati svećenike novim žrtvama. Azteci su poticali pobune među podanicima svog rasprostranjenog carstva jer im je to davalo opravdanje za slanje vojske i uzimanje zarobljenika. Zbog toga su ih se silno bojali i mrzili svi susjedni narodi. Dijelove tijela žrtava vjerojatno su jeli svećenici na ritualnim gozbama, a njihove bi lubanje izložili na gradskom tzompatliju (stalku za lubanje). Taj je običaj uvijek bio vezan uz ritual, a ne toliko uz hranu u fizičkom smislu. Svrha tog čina vjerojatno je bila preuzeti snagu, hrabrost, sposobnosti i vještine mrtve osobe.

Smrt bogova i rađanje novog Sunca

Razloge za prakticanje kulta žrtvovanja, kao i njegovo opravdanje, nalazimo u jednom od starih mitova o smrti i ponovnom rođenju. Azteci su vjerovali da su se na kraju prethodnog razdoblja bogovi u tami okupili u svetom gradu Teotihuacanu i odlučili koji će od njih postati novo Sunce što obasjava svijet. Prema predaji, drski bog Tecuciztecatl dobrovoljno se javio dok su ostali bogovi odabrali skromnog, starijeg Nanahuatzina kao drugog takmaca. Izgrađena je velika pogrebna lomača i Tecuciztecatl je pozvan da u nju skoči. Prvi kandidat nije smogao snage za osobnu žrtvu pa su bogovi zamolili Nanahuatzina da učini isto. On je odmah potrčao i skočio u vatru. Vidjevši to, Tecuciztecatl je skupio hrabrost i također se bacio na lomaču osramoćen jer ga je pretekao njegov protivnik. No, to nije bio kraj. Nanahutzin je postao novi bog Sunca Tonatiuh, a Tecuciztecatl je postao mjesec. Na žalost, Sunce se nije kretalo nebom već je stajalo nepokretno na istočnom horizontu. Tonatiuh je zatražio podaničku vjernost i krv ostalih bogova prije nego krene na svoj put nebeskim svodom. Nakon vijećanja bogovi su pristali i jedan po jedan dozvolili da im Quetzalcoatl (bog Pernata Zmija) izvadi srca. Ojačan ovom krvnom žrtvom Tonatiuh je postao Nahui Ollin, Sunce kretanja. Azteci su ovom pričom o bogovima koji žrtvuju sami sebe, gotovo sigurno naslijeđenom od ranijih Tolteka, opravdali svoju krvavu religiju. Smatrali su da ukoliko bogovi moraju umrijeti kako bi Sunce i dalje kružilo nebom i ljudi moraju slijediti njihov primjer i voditi računa da je bog Sunca propisno nahranjen.

Osvajanje Meksika

Bezumno uništavanje ljudskih života kasnije je postao jednim od uzroka njihove propasti. Hernan Cortes je 4. ožujka 1519. godine pristao uz obalu Meksika. Prije odlaska u unutrašnjost osnovao je pokrajinu Veracruz, sebi dodjelio čin generalnog zapovjednika i zapalio svoje brodove kako bi onemogućio povlačenje. Bio je u prvom redu vođen željom za zlatom pa se potpomognut novim saveznicima uputio prema astečkom glavnom gradu. Mnogi njegovi saveznici bili su ogorčeni zbog prevlasti Azteka i samo su čekali priliku da se pobune. Iskoristivši ovo unutrašnje previranje i upotrijebivši znanje o predskazanom povratku Quetzalcoatla u liku

bradatog čovjeka s istoka čiji se dolazak prema astečkoj kronologiji trebao zbiti upravo 1519. godine, Cortes je bio u mogućnosti podjarmiti ove nemire u otvorenu pobunu i zadobiti desetke tisuća domorodačkih saveznika kojima je uništio carstvo Azteka. Kada je Cortes stigao u Tenochtitlan bio je istovremeno zapanjen i zgranut onim što je tamo vidio: veliku metropolu sa izvornom kulturom. U usporedbi sa tadašnjim europskim gradovima ovaj je bio golem, a broj njegovih stanovnika procjenjivao se na nešto više od 2 000 000. U središtu grada dominirao je kompleks hramova i stepenastih piramida. Međutim, iznad tih prekrasnih spomenika širio se užasan smrad jer su se upravo na tim mjestima održavali krvavi rituali astečke religije. Nakon što bi iščupali srce koje je još uvijek kucalo i ponudili ga Suncu, mrtva bi tijela bacali niz stepenice piramida. Nema sumnje da su Španjolci bili duboko šokirani ovakvim obredima od kojih su im otvrdnula srca prema gradu i narodu. Što se Španjolaca tiče, svi su indijanci bili sljedbenici vruga i trebalo ih je preobratiti na kršćanstvo, i silom ukoliko to bude potrebno. Porazivši Azteke, Cortes je naredio da se grad u potpunosti uništi kako bi izbrisao svako sjećanje na njegovu sotonsku prošlost. Tenochtitlan je bio srušen sa zemljom, a njegove palače i hramovi uništeni dinamičkom eksplozivom kako bi se kamen mogao iskoristiti za gradnju novih crkava i vila za osvajače. U međuvremenu, domoroci su pretvoreni u robove i obavljali su sve naporne poslove ponovne izgradnje. U vrlo kratkom vremenu stanovništvo je desetkovano napornim radom, bolestima i povremenim ubojstvima. Pod prijetnjom smrti narod Meksika je bio prisiljen preobratiti se na kršćanstvo i odreći se svojih starih bogova. Bilo im je zabranjeno pisati svojim jezikom i morali su učiti španjolski. Svi pronađeni zapisi iz starih vremena bili su uništeni. Idole i ostale velike predmete koje se nije moglo s lakoćom slomiti, spaliti ili rastaliti, zakopali su ne bi li tako odstranili njihov zao utjecaj. Na taj su način Španjolci orobili ne samo zlato, srebro i druge dragocjenosti, nego i kulturu tog naroda.

Zasluge fra Bernardina de Sahaguna

Srećom se unutar Crkve našlo nekoliko istaknutih pojedinaca koji su se potrudili zabilježiti barem neke od domaćih predaja prije nego su potpuno nestale. Jedan od njih bio je franjevački redovnik Bernardino de Sahagun. On je 1529. godine otplovio u Meksiko

zajedno s nekoliko indijanaca, vraćenih u domovinu nakon što su ih javno pokazivali kao zabavu na dvoru. Franjevac je naučio Nahuatl, njihov jezik. Proputovao je Meksiko i tijekom svog dugog života sakupio ogromnu riznicu legendi i domaćih predaja zapisanih u 12 svezaka. Tražio je najučćenije među indijancima kako bi mu pričali lagande o svojim narodima. Tako je Sahagun spasio sjećanje na indijansku prošlost prije osvajanja.

Za vrijeme španjolske okupacije Crkva i država onemogućavali su učenjake u nastojanjima da objave podatke koji su ukazivali da je Meksiko prije Cortesove invazije imao civilizaciju i povijest. Sahagun je pomno istraživao razdoblje konkviste i šokirale su ga priče koje je čuo. U svojim je djelima ublažio veći dio domorodačkih iskaza o strahotama nakon invazije, no čak ni tada nije dobio dopuštenje da objavi svoj rad. Vladajuće strukture skrivale su njegove knjige jer se osvajanje htjelo prikazati u pozitivnom svjetlu. Međutim, iako je njegov rad obustavljen, a njegovo djelo na kraju izgubljeno kao cjelina, nepotpuna kopija rukopisa pojavila se 1809. godine u vrijeme Francuske invazije na Španjolsku. Zahvaljujući Španjalcima, od dragocjene riznice znanja i povijesti tih naroda ostalo je manje od 20 izvornih zakona i svitaka. To su razlozi zbog kojih i danas većina iznova započetih istraživanja često presušuju upravo u onoj točki gdje bi daljnji podaci vjerojatno bili najzanimljiviji.

Ivan Vuleta